

Эралиев Ы.С.

**ЗАКИРБЕК ЭРАЛИЕВДИН БЕЙНЕСИНЕ СҮРТҮМДӨР
(Мыкты педагог, белгилүү окумуштуу, тарых илимдеринин доктору, профессор,
Кыргыз Республикасынын илимине эмгек сиңирген ишмер)**

Эралиев Ы.С.

**ЗАКИРБЕК ЭРАЛИЕВ
(Лучший преподаватель, видный ученый, доктор исторических наук, профессор,
заслуженный деятель науки Кыргызской Республики)**

Y.S. Eraliev

**ZAKIRBEK ERALIEV
(Meritocracy prepodavatel, looking vidniy scientists, dr. historical science, professor,
zaslujenniy deyatel magazine, the Kyrgyz Republic, debates)**

УДК: 94/(47)

Бул макала тарых илимдеринин доктору, профессор Кыргыз Республикасынын илимине эмгек сиңирген ишмер Закирбек Эралиевдин өмүр баяны жана жазган илимий эмгектери чагылдырылган.

Негизги сөздөр: илимий, эмгектер, монография, эскерүүлөр, тарыхчы.

В этой статье говорится о докторе исторических наук, профессоре, заслуженном деятеле науки КР Закирбеке Эралиеве.

Ключевые слова: научные труды, монографии, мемуары и истории.

In this article, Dr. historical Science, Professor, zaslujenniy deyatel magazine Zakirbek Shmelev otrajayuscie biografiju nauçnih Stats.

Key words: scientifically Trud, monographs, memoirs and Benchmarks.

Профессор Закирбек Эралиев Кыргыз Республикасынын Ош, Баткен областтарынын аймагынан чыккан алгачкы тарых илимдеринин доктору. 250дөн ашуун илимий эмгектери жарыяланып, анын ичинде 15 монография, 25 окуу-методикалык колдонмолор, 200дөн ашык илимий макалалары бар.

3.Эралиевдин эмгектери Иран, Турция, Россия, Өзбекстан, Казакстан, Тажикстан, Туркменстан мамлекеттеринде басылып чыккан.

Илимий изилдөөлөрүнүн жыйынтыктары Москвада (1989-ж.), Ташкентте (1987-ж.), Алматыда (1991-ж.), Бишкекте (1994-98-ж.ж.), Тегеранда (1993-ж.), Стамбулда (1995-ж.), Ошто (2000-ж.) өткөрүлгөн илимий-практикалык конференцияларда жана симпозиумдарда автор тарабынан баяндалган.

Закирбек Эралиев 1940-жылы 22-апрелде Лейлек районунун азыркы Булак-Башы айылында мамлекеттик кызматкердин үй-бүлөсүндө туулган (атасы Эрали Сарыбаев Лейлек-Сүлүктү аймагында Совет бийлигин орнотуп, аны бекемдөөгө салым кошкон, колхоздоштуруу ишинин активисти, Лейлек районун башкарган адамдардын бири болгон).

Сүлүктү шаарындагы Токтогул атындагы №2 орто мектебин 1958-жылы аяктап, ошол эле жылы Кыргыз мамлекеттик Университетинин тарых факультетине тапшырып, аталган окуу жайын 1963-жылы ийгиликтүү аяктаган.1964-1966-жылдары Кулунду айылындагы орто мектепте тарых мугалими болуп иштеп, 1967-жылы аспирантурага тапшырып, КМУда эмгектене баштайт.

1972-жылы кандидаттык, ал эми1990-жылы доктордук диссертациясын Алматы шаарында ийгиликтүү коргоп, 1991-жылы профессор деген ардактуу наамдын ээси болуп калат.

Профессор Закирбек Эралиев өзүнүн уюштургуч жөндөмү менен айырмаланып, университеттеги жөнөкөй мугалимдиктен тартып, 1983-93-жылдары СССР тарыхы кафедрасынын башчысы, университет боюнча кандидат жана доктордук диссертацияларды коргоо боюнча илимий кеңештин катчысы, 1993-99-жылдары тарых жана чыгыш таануу факультеттеринин деканы, 1999-жылы Азия жана Африка кафедрасынын башчысы, социалдык-илимий институттун директору, факультет боюнча улуттар арасындагы достук кеңешинин төрагасы болуп үзүрлүү иштеген.

Каарманыбыз таланттуу окумуштуу-илимпоз катары өзүнүн илимий ишмердүүлүгүн бир нече багытта алып барган. Анын илимий иштери, макалалары, эскерүүлөрү, публицистикалык чыгармалары Кыргыз Республикасынын тарыхын терең изилдөөгө арналган, өлкөбүздөгү бардык этносторду биримдикке, ынтымакка чакырган идеяларга сугарылган. Алар улуттардын ортосундагы достукту, ынтымакты жана биримдикти чыңдоо боюнча көптөгөн практикалык иш-чараларды сунуштаган эмгектер болуп саналат жана бүгүнкү күндө өтө чоң мааниге ээ.

Закирбек Эралиев чоң окумуштуу-илимпоз катары терең ой жүгүртүүгө такай умтулуп келген инсан эле. Ал тарых илимдеринин философиясын терең өздөштүргөн, тарыхый фактылар менен окуяларды терең анализдеп үйрөнгөн окумуштуу эле. Ал

кыргыз историографиясында алгачкылардан болуп КМШнын курамындагы өлкөлөрдүн ортосундагы көп жактуу байланыштардын чыңдалышына арналган бир топ эмгектерди жараткан. Бул проблемаларга арналган З.Эралиевдин терең мазмундуу илимий эмгектери Борбордук Азиядагы көрүнүктүү тарыхчы окумуштуулар – Казак Республикасынын академиги, илимдер Академиясынын мүчөсү М. Козубаев, Түркмөн Республикасынын академиги, илимдер Академиясынын мүчөсү К.Аннапеисов, Өзбек Республикасынын академиги, илимдер Академиясынын мүчөсү Х.Ахмедов, Кыргыз Республикасынын академиги, илимдер Академиясынын мүчөсү В.Шертобетов ж.б. өтө жогору баа беришкен.

З.Эралиевдин экинчи илимий чоң багыты–бул орто кылымдардагы Орто Азиядагы улуу ойчулдардын калтырып кеткен илимий мурастарын изилдөө болуп эсептелет. Алардын ичинен Чыгыш Ренессансынын көрүнүктүү өкүлдөрүнүн бири, улуу ойчул-окумуштуу – Жусуп Баласагынга арналган изилдөөлөрү өзгөчө орунду ээлейт. “Жусуп Баласагын – кыргыз элинин көрүнүктүү ойчулу” аттуу монографиясы, көптөгөн илимий макалалары Кыргыз историографиясындагы маани-маңызы чоң эмгектер болуп саналат. Ал Жусуп Баласагынды Абылкасым Фирдоусиге салыштырган.

Кыргыз Улуттук Университетине Ж. Баласагындын ысымын ыйгарууга тарыхчы профессор З.Эралиевдин жана адабиятчы профессор К.Артыкбаевдин кошкон салымы опол тоодой. Аталган эки чыгаан окумуштуу ондогон жылдар бою көптөгөн эмгектерин жарыялашып, бийлик өкүлдөрүнө жакшы-жаман көрүнүшүп, Баласагындын кыргыз элинин улуу акыны, акылманы, ойчулу, мамлекеттик ишмери, өз доорунун чоң саясатчысы экендигин дүйнө жүзүнө таанытышты.

Улуу инсандардын тарыхтагы ролун жана ордун изилдөөдө жердешибиз Исхак Раззаковго өзгөчө көңүл бурган. З.Эралиев өмүрүнүн 20 жылдан ашуун мезгилин кыргыз өлкөсүнүн улуу уулунун мамлекеттик, саясий-коомдук ишмердүүлүгүн изилдөөгө арнаган. Коммунисттик идеология жана тоталитардык система үстөмдүк кылып турган доордун капшабына кайыл болуп, 1980-жылы эле КСЭнин 5-томунда И.Раззаков жөнүндө материал жарыялаган.

Ал эми Кыргызстан эгемендүүлүккө ээ болгондон кийин бул темада ондогон илимий макалалары, 2010-жылы И.Раззаковдун 100 жылдыгына арналган

“Исхак Раззаков кыргыз элинин улуу уулу” деген илимий-популярдуу китеби жарык көрдү. КУУда иштеп турган мезгилде З.Эралиевдин орто кылымдардагы Орто Азиядагы улуу ойчулдардын калтырып кеткен илимий мурастарын изилдөөсүн Тажик Республикасынын академиги, илимдер Академиясынын мүчөсү Н.Негматов, Кытай Эл Республикасынын профессору Х.Чженжуа, Кыргыз Республикасынын профессору Ч.Нусупов, Турция мамлекетинин окумуштуусу Р.Генч, Өзбек Республикасынын академиги, илимдер Академиясынын мүчөсү Х.Ашимовдор өтө жогору баалашкан. Профессорубуз аталган окумуштуулар менен ар дайым тыгыз байланышта болгон.

Кыргыз элинин интеллектуалдык мурастык байлыгын терең иликтеген окумуштуу катары каарманыбыз көз карандысыз Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн түптөлүшүнө зор салым кошкон. Ал көптөгөн Эл аралык, Республикалык илимий конференциялардын уюштуруучусу жана активдүү катышуучусу болгон.

Профессор З.Эралиевдин жетекчилиги астында 4 доктордук, 9 кандидаттык диссертация жакталган. Алар – Сагынбаев О., К.Айдаркул, Нурунбектов Б., Кучуков М. ж.б. Бүгүн профессордун окуучу-шакирттери республикабыздын көптөгөн мекемелеринде, жогорку, атайын орто окуу жайларында жетекчи кызматтарда эмгектенишип, мамлекетибиздин өнүгүшүнө өз салымдарын кошуп жатышат. Лейлектин чыгаан кулундарынын бири – Закирбек Эралиев атактуу атасынын атын алыска угузуп, “КРнын билим берүүсүнүн мыктысы”, “КРнын илимине эмгек сиңирген ишмер” ардак наамдарынын ээси болуп, КРнын Ардак Грамотасы, “Ормон Хан” медалы менен сыйланып, Лейлек районунун Ардактуу атуулу наамдарына арзыган.

Закирбек агабыздын жөнөкөйлүгү, адамгерчилиги жана ишмердүүлүгү, басып өткөн жолу, илимий мурастары, жаркын элеси жаш муундарга өлбөс-өчпөс өрнөк болуп жашай бермекчи.

Литература:

1. Газета Сулейинфо 2012-ж. Апрель 4-бет
2. Г. Мадеминов “Лейлек жана лейлектиктердин тарыхы” 1998-ж. Бишкек 114-6
3. Т. Махсутов, С. Аминов “Исхак Раззаковдун жердештери” 2003-ж. Бишкек 189-190-б
4. С.Исаев, И.Матубалиев “Тейиттер” 2014-ж. Бишкек 348-6

Рецензент: д.филол.н., профессор Байгазиев С.